

Метохија у српским владарским даровницама, српским тапијама на ту земљу

окт 17, 2017

Годинама се изоставља пун назив јужносрпске покрајине, па се скраћује у Косово, док се други део, Метохија избацује, па се и територија Метохије термилошко стапа у окупирано и под шиптарском влашћу Косово, што је велика грешка и немар. Сам назив, Метохија, представља печат на српској тапији и на косовску и на метохијску земљу.

Из најранијег периода Метохије историјски извори су доста ретки и најчешће потичу с почетка X и XI века. Од раних векова српске државности, од деветог века, датирају српске тапије на метохијску (и шире косовску и јужније) земљу.

Прво забележено помињање српске државе на просторима Косова и Метохије датира из X века. Византијски цар и писац Константин VII Порфирогенит (905 – 959) и савременик српског кнеза Часлава (927 – 950), бележи у кнежевини „крштеној Србији“ град Дестиник. Сасвим је извесно да се налазио код данашњег села Дрсника на левој обали Белог Дрима.

Цар Константин Порфирогенит пише да је „архонт (кнез) Часлав средио и населио земљу и као архонт у њој се учврстио.“

Држава кнеза Часлава простирала се од обале Белог Дрима преко Хвосна, Раса, Салинеса (данашње Тузле) до реке Саве на северу, а на западу се граничила са рекама Цетином, Пливом, Ливна и Имота.

Византијски цар Василије II је повељом из 1019. године основао Охридску архиепископију са 31 епархијом међу којима су уписане и Призренска и Липљанска епископија. Цар набраја да су у Призренској епископији били: Хвосно, Призрен, Лесковац (на ушћу Клине у Дрим) и Врет (данашња села Брут или Врбница југозападно од Призрена).

Велики српски жупан **Стефан Немања** поклонио је **1198.** године манастиру Хиландару Великохочки метох са девет села, планином, виноградима и пчелињацима, својом повељом чији је оригинал нестало у Првом св. рату када је опљачкана Народна библиотека Србије. То су села: Непробишта, Момуша, Самодрежа, Ретивља, Трнје (није грешка, тако стоји), Ретивштица, Трновац, Хоча и друга Хоча (данашње Велика и Мала Хоча), Трпезе, Дашбор и Голишева. Имена села су српска, осим два, вероватно влашка (Момуша и Дабшор).

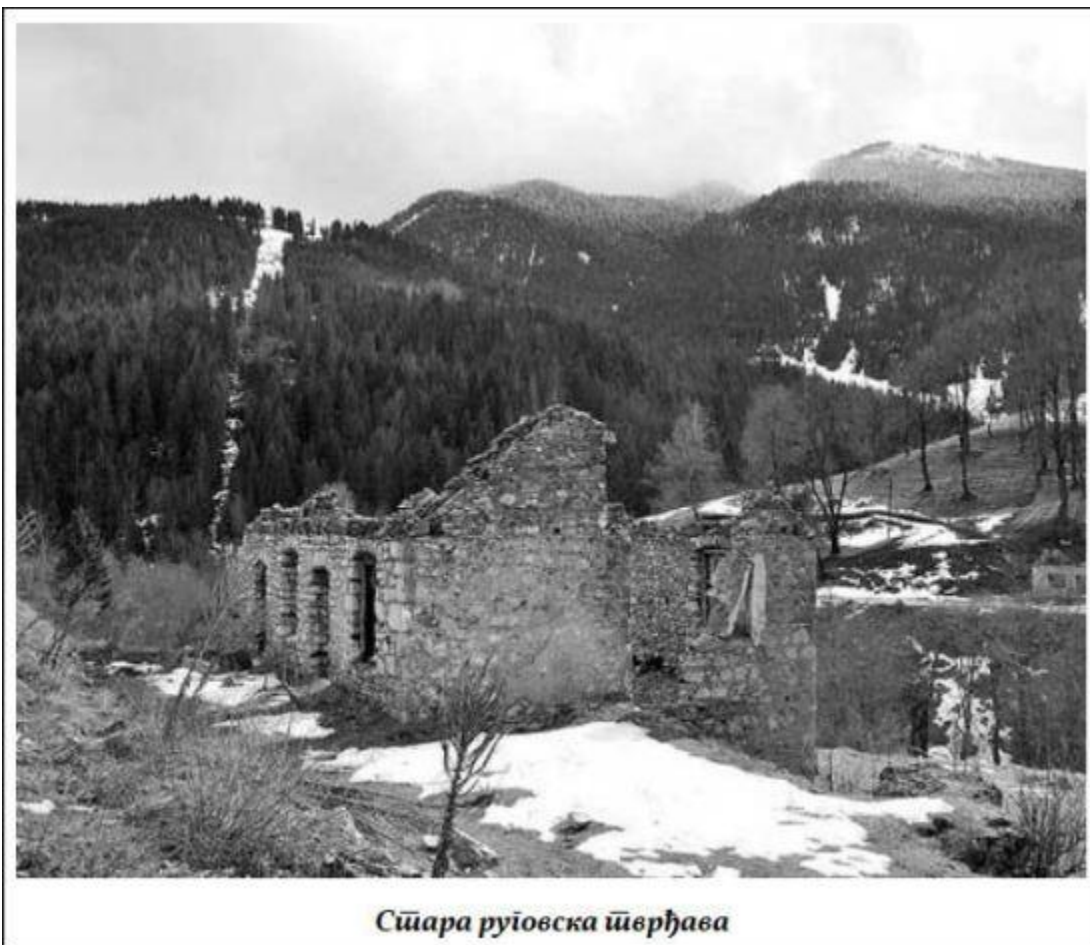
Свети Сава, син и биограф Стефана Немање, поред назива за жупу Хвосно (између горњег тока Белог Дрима и Пећке Бистрице), уводи и шири назив: 'Земља Хвосно.'

Највише са најобне њлоче разорене Сѣуденице Хвосѣанске

У 'Земље Хвосна' Св. Сава сврстава поред већ поменуте жупе: Хвосно, жупу Затрнава између Дечанске Бистрице и реке Трнаве; жупу Реке западно од Затрванске жупе са рекама Рибник и Затрнава; жупу Патково између реке Рибника и планине Паштрик; жупу Подримље са планинама Козник и Милановић; Призренску жупу са Великом и Малом Хочом; жупу Кујавчу са селом Ракош; жупу Дршковину са Подгором и Кострц око река Мируше и Топлухе према Црнољеву.

Жупи Хвосно, односно Метохији, припада Ругово са клисуром, планинама и селима, Руговске планине, Слано Поље и Тмасти Грозд шпомињу се у повељи краља Стефана Првовенчаног 1220. године.

Сїара руїовска ĩврĥава

Руговска села: Кућиште, Боге, Дрење, Велики и Мали Штупељ, Кошутана, Лутово и остала, – сва носе српска имена. У Ругови, у клисури с обе стране Бистрице, налази се читав венац српских испосница где се одвијао посебан монашки живот и веома плодна преписивачка и књижевна делатност. Албанаца није у Ругови било све до половине XVIII века.

У средњовековном Хвосну најпознатији Хвостанин био је Св. Петар Коришки, савременик Св. Саве, за кога је српски књижевник и монах Теодосије око 1310. у житију Св. Петра Коришког писао да је „син благоверних родитеља из хвостанског села Уњемира“.

О још једној хвостанској жупи, Реке, остао је запис у средњовековној књизи ризнице манастира Пећке патријаршије о мученичкој смрти „њеног господина Уроша са сином“: „**В’ неделе В’сех светих набодоше у Печи господина Уроша Хречанина на кол’ц’ и сина**“ (види: Мошин, Вл: Рукописи манастира Пећке патријаршије, стр. 43)

Св Сава, након што је издејствовао самосталност Српске цркве 1219. године повељом византијског цара Василија II, оснива у Метохији две српске епископије: У Призрену и Студеници Хвостанској (североисточно од Пећи) и поставља српске епископе.

Стефан Првовенчани, велики жупан српски (1196 – 1217) и краљ (1217 – 1227) потврђује дарове свог оца Немање манастиру Хиландар и том дару додаје села српских имена и у то време српског становништва:

„Ђурђевиц, Петровиц, Крушево, Книна, Рубач Поток, Дреник, Гребник, Гован, Заљут, па Видеље, Белчишта са Горњим Вранићима, планину Добри Доли, трг Книнац и винограда два“.

Манастир Хиландар

Посед се налазио са обе стране белог Дрима, ушћа КLINE и Пећке Бистрице, а обједињено је назван Крушевски метох. Повеља је издана 1200/02. године. Стефан Првовенчани је написао и Житије Св. Симеона, свог оца Стефана Немање, које се чува у париској Националној библиотеци.

Краљ Владислав (1234 – 1243), син Стефана Првовенчаног, дарује Хиландару ***„Видев записаније дедино ми и от’чино... придах село Враниће“.***

Краљ Стефан Урош I

Стефан Урош I, краљ Србије (1243 – 1277) оснива храм Св. Николе у Хвосну 1276/77. године, потчињава га манастиру Милешеви и дарује му имања у селима која носе српске називе.

Краљ Стефан Урош I даровао је Хумској епископији, манастиру Богородице Стонске на полуострву Пељешац код Дубровника „село Ракош у Хвостне“ и „село Крушевац у Дршковини“.

Када је, потом, Хумска епископија пресељена из Стона у манастир Св. Петра код Бијелог Поља на Лиму, краљ је новом повељом иста села дао новом седишту епископије.

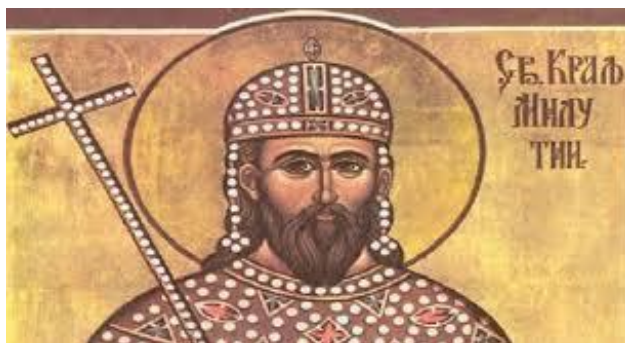
Краљ Драгутин (1276 – 1282) даровао је Св. Богородици Светогорској Хиландарској село Локвицу и одредио да његови људи „из призренске метохије“ дају човека да чува стражу на мору у пристаништу манастира Хиландара“.

Краљ Милутин (1282 – 1321) потврђује 1282. године прилоге свог деде и оца манастиру Хиландару и дарује нова:

село Лабићево и планину Козник код Ораховца у Метохији.

Године 1307. подиже епископску катедралну цркву Св. Богородице у Призрену. Године 1314 – 1316. подигао је недалеко од Звечана „себи за вечно покоиште“ манастир Бањску – маузолеј где је био и сахрањен.

Његова задужбина са фреско – повељом на зиду је и велелепни манастир Грачаница на Косову. Милутинова Светостефанска – Бањска повеља, писана на пергаменту у облику књиге са 96 листова, данас се налази у Ески – сарају у Цариграду (Истанбулу).

У повељи краљ Милутин наводи дарована добра:

„И у Хвостну село Гумништа са међама.... село Костр’ц са ораницама краљевим и са ратарима и са пчеларима; село Редобради у Дршковини, Бање, Рудник, од Рудника међа у дршков студенац, Лелчина (дан. Леочину), Суво Грло и цркву Св. Богородице на сухогрлској земљи, у Дреновик путем у Клечиглаву...“

„А у жупи Кујаевчи село Осојани са међама од Шаљичовца, Белог Поља, Верића, Тучепа.“

Српски краљ Стефан Урош III Дечански (1321 – 1331) био је на празник Богојављења 1321. крунисан за краља „уз учешће целог свештеног сабора српског“

Свечано крунисање обављено је у новој цркви Богородице Љевишке, саграђеној неких десетак година раније, осликаној блиставим фрескама, руком најпознатијег сликара XIV века, протомајстора Астрапе и сарадника из Солуна.

Свечани чин крунисања обавио је, уз садејство свих епископа, тадашњи српски архиепископ Никодим (1317 – 1324).

Године 1326. краљ Стефан Дечански издаје повељу Епископији Призренској, Богородици Љевишкој којом потврђује дарове свог оца и дарује нова села: Лутовину (данашњу Ландовицу) и Немишљу на Белом Дриму; Хочу Заградску, Повилско (данас Поуско) више Призрена; Пустомулче у Опољу, Белаћевац и Слатину у Дреници и манастир Св. Симеона у Муштушту.

Између 1327. и 1335. Стефан Дечански са сином Душаном подиже манастир Дечани и дарује му силна имања у посед. Поред манастира основао је и болницу – прихватилиште за најтеже болеснике. Болница је имала четири одељења у којима су болесници распоређивани према врсти обољења, а управник болнице био је школован и искусан лекар.

Од оснивања, 1330, ова установа имала је изузетно значајну улогу у народном животу.

ПРЕВОД ПРВЕ ХРИСОВУЉЕ МАНАСТИРА ДЕЧАНИ НА САВРЕМЕНИ СРПСКИ ЈЕЗИК:

„Сведржителъ Господ и Творац свега, онај који држи у власти сву творевину, једини у вечној светлости, онај који пребива у три лица, бог од бога, светлост од светлости, живот и животодавац, превечна мудрост и сила, који је без мајке на небесима познат и опет ради нашег спасења без оца, од мајке на земљи видљив, богочовек да би људе спасао и да би у првобитни рај увео рајску радост, све је претрпео на земљи живећи.

Владар и господар анђелима и арханђелима и свим небеским силама, хуљен и клеветан, исмејан, распет, примивши срамну смрт и из мртвих васкснувши, изведе из ада људску природу, узнесе се к оцу на небо, док су га апостоли и ученици његови гледали и жалили због растанка с њим.

Њима обећа да ће послати пресветога духа и научити их свакој истини, и не само његовим ученицима него и свима који верују у његово име, зато што поучени и научени сви свети стекоше славу коју око не виде, ни ухо не чу, ни у срце човеку не дође.

Ко је кадар да исприча о моћи Божјој? И нама приличи да уперивши к њему очи срца и очи душе разумно схватимо ко је овај цар царевима и господар господарима, који узима душе и царевима и кнежевима, у чијој је руци свако биће да му се клања са страхом и радошћу, како је рекао по пророку Давиду:

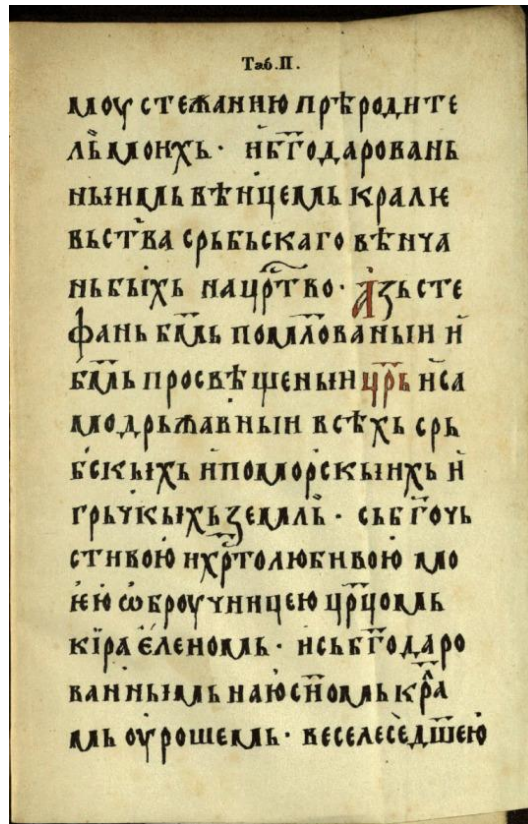
„Служите Господу са страхом и радујте му се с трепетом“; и опет: „Узмите жртве и уђите у његове дворе“; и опет: „Принесите Господу славу и поштовање“.

Њега заволеше наши очеви и у њега се уздаше, уздаше се и спасли су се, јер одбацивши бригу о свему земаљском и прихвативши се духовног разума и страха Божјег, заменише земаљско царство небеским животом и бескрајном славом, оставивши нам на земљи успомене достојне хвале, испуњавајући сваком насладом и радошћу наше душе и тела наша.“

Дечанима је краљ, повељом писаном у Породимљу, данашњем Неродимљу, даровао посед, земљу са селима и људима на простору од Пећке Бистрице до реке Валбоне у Албанији. Дечанска повеља је једина која је очувана и која се као таква налази у Србији и налази се у Држ. архиву Србије.

У тој повељи стоји да владар дарује манастиру Дечани 89 села са 2435 кућа и 6600 одраслих мушких лица, без пописа женских лица и деце, а кад се и они додају, број житеља на дечанском поседу износио је око 20 000 душа.

Сви називи уписаних насеља и имена лица су словенског, српског порекла или узета из хришћанског именованослова, а само изузетно ретко грчког или влашког порекла.

Страница хрисовуље цара Душана којом оснива манастир
Св. Архангела Михаила и Гаврила око 1348.

Тумачење: Јанко Шафарик (1862) „Објасњавајуће приметбе к хрисовуљи Душановој Уверен сам, да ћу учинити велику радост и милу услугу свима Србима, који љубе род и његову славну прошлост, тим што из таме незнања издајем на свет ову највећу од свију досад познати србски повеља, која је по свом богатом и многостручном садржају за цело и једна од најважнији.

Овом хрисовуљом или златопечатним писмом својим основао је најзнаменитији владалац србски, цар Стефан Душан око године 1348-ме своју задужбину, манастир свети архангела Михаила и Гаврила на Бистрици под Призреном, један од најбогатији и највећи србски манастира; а за њу досад није се никако знало, док овај препис није нам из старе Србије срећним случајем до знања дошао, који је једини до сад познати, вероватно савремени и са самог првописа узети препис. Кад је ова хрисовуља управо издата, то се са подпуном известношћу не може показати, јер јој нема ни почетка ни свршетка; али закључујући по другим писмима цара Стефана, а нарочито по хрисовуљи његовој датој у Призрену 29 Априла, 1348, у којој цркви свети Архангела у Јерусалиму поклања неке приходке, и у којој каже да је онда (т. ј. 1348 год) поставио темељ архангела Михаила цркви [види Миклосицх: Монумента Србица стр. 133 и сл.] која неће бити друга, него управо ова, можемо праведно рећи, да је и ово оснивајуће писмо тада, или скоро за тим морало бити издато, дакле 1348 године.

Каква је ова црква морала бити величествена, то се може видети из речи старог србског летописца, који казује:

Сеже Душан . . . створи же и црков преславну светим архистратигом у Бистрици више Призрена јеиже тачно под Слачцем немњу бити ничтоже, и такова доброта грех ради мојих близ јест разоренија. Добростју же и художеством пвасходит Дечанску црков, кромје мрамора и величаством лучаша Дечанска. Темже и глагољут жителје страни тое, јако Призренске цркве патос, и дечанска цркви, и пећска припрата, и банско злато, и ресавско писаније необретае се нигдеже.

У овој хрисовули изложена су обширно и потанко сва добра и права које је овај силни владалац даровао истом манастиру; поименце наведене су приложене му цркве, села, земље, воденице и виногради и све се ту побрајају и описују, заједно са својим границама и многим до њи лежећим суседним местима; ту су пописани сви поданици и слуге, Срби, Власи и Арбанаси, које је овом манастиру подчинио, а који љубопитна па често сасвим необична и за језик србски па и у обште словенска важна, собствена имена стотинама су ту наведена; даље опредељују се потанко и понаособ сва она велика преимућства и права како политична тако и црквена, којима је важност и самосталност ове своје задужбине осигурао; прописана су и правила за живљење и за домаћи поредак у самом манастиру; тако исто подробно су изложена многа права и слободе које је даровао поданицима манастирским у држави, а уједно изложене су и дужности ови поданика према манастиру.

Све то тако је пространо изложено у овом великом споменику, да је он по том исто толико важан за познавање не само политични и правни одношаја, него и црквеног и хијерархијског, па и грађанско-друштвеног стања негдашње србске државе, колико је важан и за изучење њене старе топографије, па особито и за познавање тадашњег стања народног језика, јер је овај преважан изворник србске историје и старине готово сасвим говорним србским језиком написан.

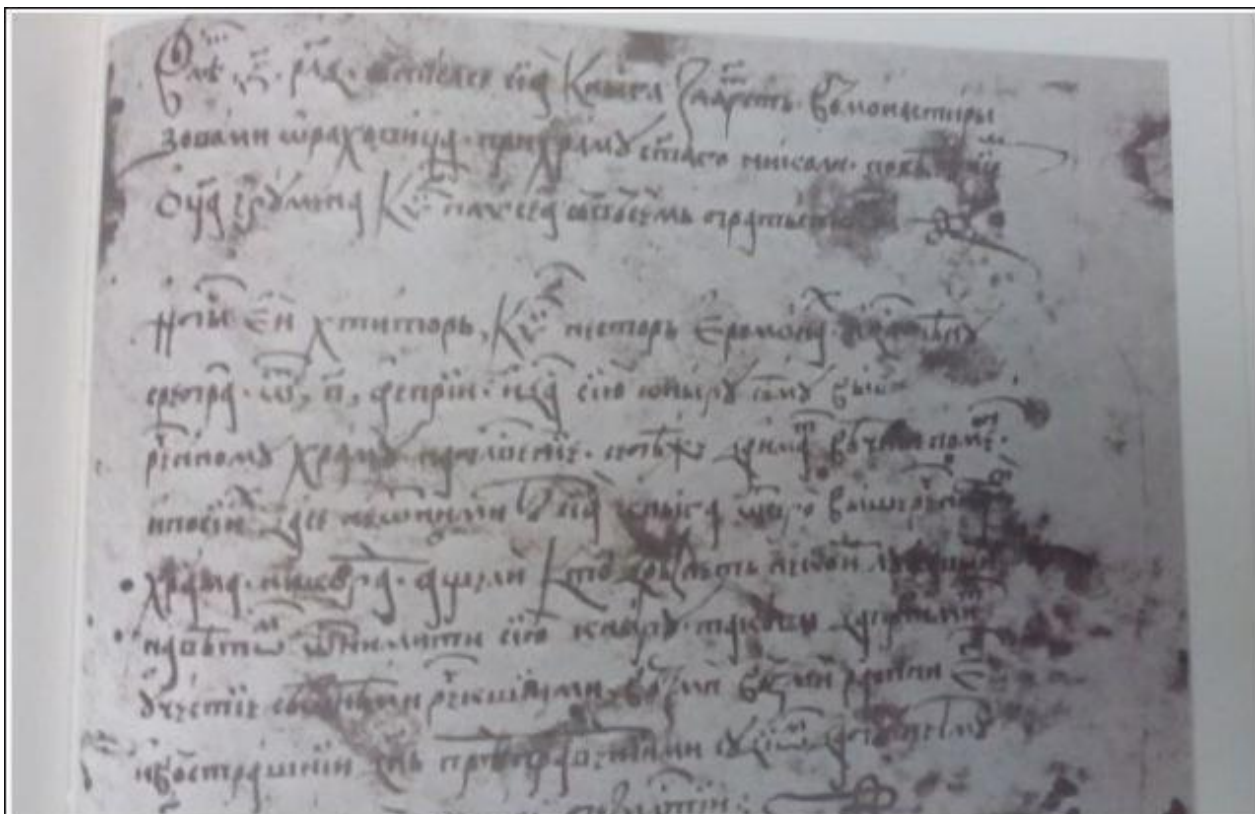
Да би ова потврђивања и само површно посведочио, или боље да кажем, да би обратио позорност читаоца бар на нека најважнија места овог споменика, из који ће се о његовој великој знаменитости уверити моћи, наводим овде само неке тачке из његовог преобилног садржаја, јер иначе постале би моје приметбе превећ обширне, почем готово у свакој врсти овог драгоценог документа има нешто важно и знаменито, о чему би или историк и старинар или правник и државник, или испитатељ језика много говорити могао, а то за сад моја намера није.

Српски краљ и цар Душан (1331 – 1335) за четврт века владавине успео је да створи велику српску царевину која је обухватала Мачву, Захумље, Албанију, Епир, Тесалију и сву Македонију осим Солуна.

Подигао је 1348. године манастир Св. Арханђела код Призрена и подарио му властелинство од 111 села и насеља.

При манастиру је основао болницу са 20 постеља за лечење монаха.

Оснивачка повеља цара Душана манастиру Светих Арханђела уништена је за време аустроугарске окупације 1915.

Закон у ораховачком Златоустију, 1626. Библиотека Радослава Грујића у Пајријаршији, Београд

На саборима у Скопљу 1349. и Серезу 1354. Душан доноси **Законик благовјерног цара Стефана**. Један од неколико преписа Законика, познат као **Призренски**, чува се у Народној библиотеци Србије.

Сам Законик је оцењен као „најлепше дело српског средњег века.“

Душан је сахрањен у својој задужбини, манастиру Св. Арханђела код Призрена; међутим манастир су разорили Турци и од његовог камена изграђена је Синан пашина џамија.

На сабору у српској престоници Скопљу 1346, Душан је крунисан за цара, а његов син Урош проглашен је за „младог краља – савладара.“

Цар Душан и цар Урош имали су дворца поред Призрена и у Рибнику на реци Бистрици, југозападно од Призрена. У Рибнику је цар Урош издао три повеље Дубровчанима и једну манастиру Св. Богородице Синајске.

Повеље из 1358. и 1366. издате манастиру Хиландар и данас се тамо чувају.

Крунисање цара Душана, Паја Јовановић

Краљ Марко, син Вукашинов, на сабору 26. септембра 1371. проглашен је за наследника цара Уроша.

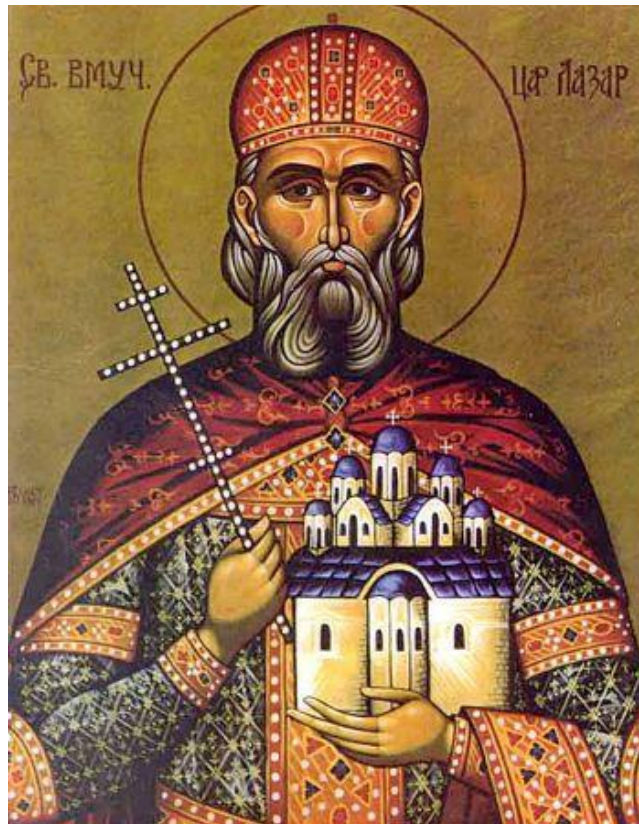
Исте године, млади краљ Марко подигао је цркву Св. Богородице Владичице у Подграђу (Поткаљаји) Призрена и о томе изнад улаза у нартекс цркве на надвратнику уклесао један од најлепших српских епиграфских споменика XIV века са годином изградње цркве: 1371.

У цркви су, до 1999. и албанског рушилачког и вандалског дивљачког цихада, биле сачуване и две надгробне плоче са натписима из 1371. године.

Фреска изнад јужног улаза у цркву Марковој манастира код Скопља. Композиција приказује Краља Марка (ливео) и Краља Вукашина (десно) њовезане њолукрујом од седам свешчачких њојрсја, који сви скујаа уоквирују њорџреј Свешој Димитрија.

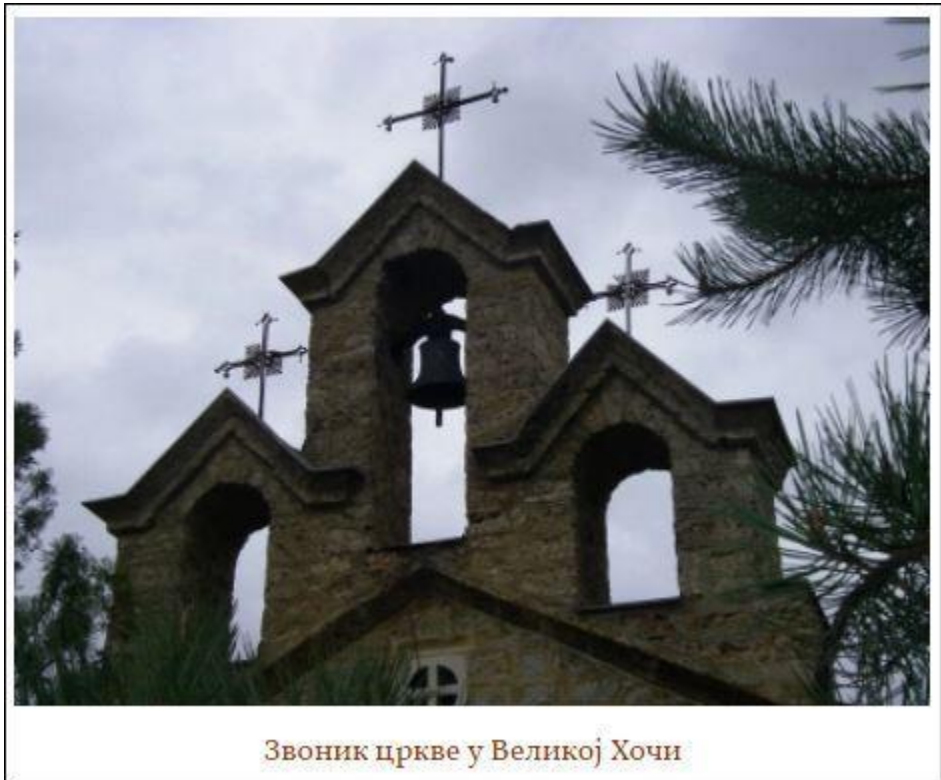
Српски кнез Лазар Хребељановић (1329 – 1389), поред Моравске Србије био је господар Хвосна, Кујавче и Метохијског Подгора са манастиром Студеницом Хвостанском. Кнез Лазар наставља традицију Немањића, па је хиландарској Саборној цркви дозидео спољну припрату познату као Лазарева припрата. Хиландарској болници даровао је 1379. године село Јелашницу у Хвосну које је држао Градислав Тепчија, цркву у селу и његове засеоке: Ђурђевик, Ресник, Слатину и друге. Године 1380/81. даровао је манастиру Св. Пантелејмона у Светој Гори и цркву Св. Спаса у Хвосну код манастира Студенице Хвостанске.

Након Лазареве погибије на Косову пољу, на Видовдан 1389, Вук Бранковић преотима северну Метохију. Кнегиња Милица са синовима Стефаном и Вуком потврђује дарове манастиру св. Пантелејмона у Светој гори 1395. године; у Хвосну цркву Св. Спаса са селима и метосима „што је држала код цара Стефана“ и дар војводе Новака и супруге му Видославе, цркву Св. Јована у Црколезу са селима и метосима.“

Кнегиња Милица, као монахиња Јевгенија, враћа 1397. године манастиру Дечани нека отуђена села и са своје стране прилаже нова, која су, кроз историју, углавном задржала своја имена: Чабић, Брестовац, Батуша, Рибница, Доброш и засеоке: Смољице, Поповци, Плоношежци, Плављане и друге.

Мара Бранковић, са синовима Гргуром, Ђурђем и Лазаром прилаже болници манастира Хиландара „100 унци, од трга у Великој Хочи“ својом даровницом од 15. октобра 1406. у време кад је владао и Метохијом (већ је био господар Дренице и Косова).

Ђурађ Бранковић (1375 – 1456) је син Вука Бранковића и унук по мајци кнеза Лазара. Ђурађ Бранковић подиже велелепни град Смедерево, који Турци (уз свесрдну помоћ неколико хиљада арбанашких војника) освајају 1439. Ђурађ добија 1444. своју земљу натраг уз обавезу да Турцима плаћа данак. Тада добија на управу и Призрен.

Извори:

МЕТОХИЈА, Милан Ивановић, Прометеј, Службени Гласник 2013.

Православна српска црква, Радослав Грујућ, Геца Кон, Београд, 1921.

Споменичка баштина Косова и Метохије, РЗ за заштиту споменика културе, Београд 2002

Историја српске ћирилице, Петар Ђорђевић, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1990.

Студеница Хвостанска, Кораћ Војислав, Филозофски факултет, Институт за историју уметности Београд 1976.

Косово у повељама, Дејан Медаковић

Косово у повељама српских владара, Арс Либри, Бесједа, 2000.

Метохија у српским владарским даровницама, српским тапијама на ту земљу